

Ana Geršak

Cvetka Bevc: *Potovci*.

Murska Sobota: Franc-Franc (zbirka Križpotja), 2011.

Nomen est omen. Koren besede potovci ne pušča nobenega dvoma o njenem pomenu. Beseda se navezuje na pot in prek te na potovanje. Slednje je za potovca najpomembnejše, je ključni element njegove osebnosti in načina življenja, je smisel življenja in življenje samo. "Vedno gre za pot, ki jo je treba osvojiti. Ali šele odkriti." Potovec išče smer, pot, cilj, šteje korake, ki se izmenjujejo v ritmu "peta, prsti, peta, prsti", zdaj hitreje, zdaj počasneje, kajti "postanek je lahko nevarnejši od poti". Za junake romana Cvetke Bevc, ki se je letos uvrstil med peterico nominiranih za kresnika, to drži kot pribito; v težave zabredejo takoj, ko se ustavijo. Dva celo izgubita življenje. Morda zato, da bi si ga, po logiki božanske redistribucije, druga dva lahko ustvarila. A pred koncem je še dolga pot in potovanje se razvleče v leta, kaj leta, stoletja in tisočletja. Potovci potujejo, da jim ni treba obstati, se odločiti, se soočiti z realnostjo, z odgovornostjo, da jim ni treba določiti lokacije in preučiti smeri: "Ne sprašuj se o namenu, če hočeš odkriti cilj." Ta bo namreč prišel sam od sebe. Potovec je metafora popotnika, ki potuje skozi življenje. A primerjava se dotakne zgolj površine.

Potovci so pravzaprav tri vzporedne zgodbe, od katerih sta dve povezani neposredno, prek sorodstvenih vezi med junaki, tretja, ki se zgleduje po hagiografiji apostolov Tadeja in Jerneja, pa predstavlja refleksivni, metafizijski dodatek prvima dvema, saj se izkaže, da izvira iz knjige, ki jo osrednji protagonist, fotograf Emanuel "vedno nosi s seboj". A pojdimo po vrsti. *Potovci* štartajo kot roman z okvirom. Pripovedovalka, *kakor-da* avtoričin alter ego in Emanuelova osebna prijateljica, v prologu na kratko opiše zgodovino njunega poznanstva ter napove poznejšo tropasovno in tročasovno strukturo romana: "Ni mi samo enkrat povedal zgodbe o svojem prvem potovanju, prepletene s spomini na njegovega deda. Ko se nama je uspelo srečati v Ljubljani, mi je pokazal knjigo, ki jo vedno nosi s seboj. Hodili so za Njim. Dedova dediščina mu prinaša srečo. Pokažem

zanimanje za srečo, ki pri Emanuelu sproži obljubo, da mi pošlje nekaj prevedenih odlomkov.” Obenem pa napove tudi poldokumentaristični značaj teksta: “Čez teden dni prejmem prvo poglavje, označeno z letnico. In tu je začetek.” Sledi osemnajst poglavij, ki se verižijo v tri napovedane pripovedne linije iz prologa in si za svoje junake jemljejo Emanuelovega deda Ištvana Kerekeša, apostola Tadeja in Jerneja iz omenjene Emanuelove knjige ter Emanuela Kerekeša osebno. “Ta knjiga je posvečena spominu in spominom Emanuela Kerekeša,” beremo v epilogu.

Razdelitev romana na tri časovno ločene zgodbe od daleč spominja na kratkoprozno zbirko Katarine Marinčič *O treh*, vendar le od daleč. Čeprav je zgodba obeh apostolov dogajalno in časovno dovolj samozadostna, da bi lahko zaživela kot ločen prozni odsek, se preostali dve liniji tesno prepletata in dopolnjujeta. Obe se razvijata na ozadju ključnih mejnikov 20. stoletja. Ištvanova zgodba se odvija v nemirnem Prekmurju skozi celotno obdobje druge svetovne vojne, z vmesnima skokoma v leti 1918 in 1966, Emanuelova pa na prelomu 1989 in 1990, z zadnjim ekskurzom v leto 1992. Veriženje, ki zadnji stavek poglavja zdaj bolj, zdaj manj posrečeno preoblikuje v začetek naslednjega poglavja, pripovedne linije poveže le tehnično, ne pa tudi vsebinsko. Roman se razdeli na dva pola, od katerih se eden osredotoča na potovanja apostolov Tadeja in Jerneja, drugi, vznemirljivejši, pa na zgone in nezgone Kerekeša, deda, in Kekereša, vnuka.

Zasnova je obetavna: tako ded kot vnuk imata nemirne noge. Ne moreta zdržati na mestu, zdi se, kot da sta nenehno na begu. In res – ded beži pred osovraženim bratom Mihaelom, prvorojencem in očetovim ljubljencekom. Beži pred domom, pred ženo, s katero sprva ne more spočeti otroka, ko pa ta slednjič zanosi, med porodom umre, in pozneje pred hčerko, ki se je zaradi komplikacij pri porodu rodila duševno prizadeta. Beži pred lepo, a nedosegljivo judinjo Rafaelo Aleichem, pred dostavo oprostilne odločbe za bratovo izpustitev iz taborišča in pred izročitvijo pisma Rafaelinega ljubimca, pisma, ki se bo kasneje kot simbol bremena celotne dedove zapuščine preneslo na vnuka. Stari Kerekeš se iz potovca prelevi v zapečkarja, ko mu madžarski vojaki prestrelijo nogo. Tu se pokaže tudi površna vzporednica z zgodbo o apostolih: ko nehata potovati in se ustalita, ju pričaka smrt. Ištvan Kerekeš nesrečo preživi, a po njej ni več isti, zdaj redko stopi “še v sosednjo vas”. Poleg neoddanega pisma prevzame Emanuel od Ištvana tudi vso preostalo simbolno prtljago, vključno z nezmožnostjo mirovanja ter fizično in značajsko podobnostjo. V romanu je to bežno nakazano z namigi o šepanju, samopoškodovanju zaradi neizpolnjene ljubezni, načinom prehranjevanja in z rabo istih kletvic, vendar je podobnost bolj deklarativna kot substancialna. Na

simbolni ravni je paralela bolje izpeljana. Emanuel se z dedovo dediščino ne more sprijazniti, jo pa vendar nezavedno uresniči s tem, ko se odloči, da ne bo nehal potovati. "Potovci potujejo zaradi poti" in Emanuel potuje vse do epiloga.

Emanuel je edini, ki svojo perspektivo predstavlja neposredno, v prvi osebi, medtem ko preostali dve zgodbi mnogo bolj posrečeno prevzema vsevedni pripovedovalec. Diskrepanca med tem, kako je predstavljen in kako se predstavi sam, je zato toliko bolj očitna. Iz prologa je mogoče razumeti, da je Emanuel duhovit posebnejš, topla oseba z neko posebno občutljivostjo, ki mu pomaga razbrati znamenja na ljudeh in v okolici. Lik, kakršen se oblikuje skozi pripoved, je pravo nasprotje opisanega in še najlažje ga označim kot neprijetnega, tudi zaradi govora, ki je preobložen s ponovitvami, kratkimi, odsekanimi stavki in nerodnimi domislicami ("mednožna izrastlina" je le ena od njih). "Saj berem knjige. Veliko berem. Od nekdanj," pravi Emanuel, toda informacija v njegovem govoru ne zadobi nobene resonance. Prvoosebni pripovedovalci nasploh niso preveč zanesljivi, kar ni nič takega, dokler so prepričljivi, kar pa bi za lik Emanuela težko rekla. Njegova drža absolutnega zavračanja vsega in vseh je, kot je v takih primerih običajno, fasada, le da tukaj na drugi strani ni nobenega opornega zidu. Fant je preveč zgovoren, da bi bil zares zagrenjen.

Če je zasnova obetavna, izpeljava razočara. Kot rečeno, ostaja Tadejevo in Jernejevo potovanje na obrobju romana, tudi zaradi velikega časovnega razkoraka, ki ju loči od ostalih linij. Pomen dobi le na ravni pavšalne metafore o poti, ki pomeni življenje, in postanku, ki pomeni smrt. Njuna zgodba v Emanuelovem pripovednem toku ne dobi prave teže, v Ištvanovi pripovedi pa je sploh ni, razen če je nisem med branjem spregledala. A tudi če je, ne igra bistvene vloge. Nasploh se pri branju *Potovcev* nisem mogla izogniti občutku, da so elementi s pripovedno težo obravnavani bolj mimogrede, medtem ko se tisti manj pomembni vztrajno ponavljajo. Liki ostajajo tako ves čas na površini. Ne dotaknejo se jih niti zgodovinske, niti politične spremembe, niti medčloveški odnosi. Odnos med Ištvanom in njegovim bratom Mihaelom brez težav razumemo kot vzajemno antipatijo, ki je ni treba posebej razlagati. Nekoliko drugače je z razmerjem med Ištvanom in njegovo ljubico Angelo Forjan, ki mu pomaga vzgajati hčerko in pozneje vnuka. Angela svojega nesojenega moža Mihaela kar preveč zlahka zamenja za brata, čeprav ga je sprva sovražila. Prav tako zlahka se Emanuel zaljubi v Alido, ki naenkrat postane edina prava ljubezen njegovega življenja, in s podobno lahkotnostjo ga njen oče za nedoločen čas sprejme v svoje stanovanje, da se lahko posveti fotografiji in pozabi na mamu na zaprtem oddelku. Lik mame je tudi sicer bolj ponikalne narave.

V središču romana je kljub vsemu odnos dedek-vnuk, a tudi ta odnos ne prodre v globino. Emanuel se je na njegovo željo izučil za peka, toda srce ga je gnalo k fotoaparatu. V romanu sicer veliko fotografira, vendar se njegova strast do nenavadnih detajlov izgubi v množici drugih strasti drugih likov, ki prihajajo na sceno. Zaradi prezasičenosti z zgodbenimi elementi se marsikaj izgubi v romanesknem šumu, ni pa mogoče pozabiti Emanuelove ljubezni do "veronese zelene", ki skozi roman zaradi (pre) pogostega omenjanja preraste v njegov zaščitni znak.

Potovci so bolj ideja kot roman. Imajo svoje momente, a jih ne izkoristijo. Samo za okus: Ištvanova ljubezen do lepe judinje Rafaele Aleichem in nikoli oddanega pisma, ki ga nato prevzame Emanuel, se v prvi polovici predstavi kot motor zgodbe, potem pa izgine v toku drugih zgodb. In kaj je z Emanuelovo materjo, ki starost preživlja v norišnici? V roman je zajetih preveč raznovrstnih tematskih polj, ki ostanejo na koncu neobdelana ali le površno preletena. Potovce zanaša vsakega v svojo smer in vsak nosi svojo prtljago, imeti preveč smeri in preveč prtljage pa ni dosti boljše kot obstati na mestu praznih rok.